

Program proti šikanování ZŠ Vlachovice, okres Zlín

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle naší školy. V místech, kde se vyskytuje, dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku.

Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvlášť zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. U jejích obětí může docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu.

Cílem našeho programu proti šikaně je budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi všemi osobami ve škole. Základem je vytvoření příznivého klimatu ve škole. Předpokladem je spolupráce při řešení všech problémů a ochota celého pedagogického kolektivu na sobě odborně a morálně pracovat. Chceme-li chránit naše žáky, musíme řešit počáteční projevy šikany ihned, spolupracovat mezi sebou a případně zapojit do řešení problému i odborníky.

Šikanování je jakékoliv chování (většinou opakované), jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, skupinu žáků, případně i učitele. Může se jednat o útoky fyzické, emocionální, sociální, v případě učitele se může jednat o snahu ublížit profesionálně. Spočívá v cílených a opakovaných útocích.

Mezi základní formy patří:

1. Fyzická šikana - (bití, ničení věcí, vydírání, krádeže)
2. Psychická šikana – (nadávky, pomluvy, ponižování, vyhrožování, kyberšikana)
3. Smíšená šikana – (kombinace dvou výše uvedených)

Naší snahou je vytvořit ve škole pozitivní třídní klima, kde panuje vzájemná důvěra mezi učiteli a žáky a otevřeně se hovoří o problémech, vše s cílem zamezit náznakům i projevům šikany.

Žáci jsou informováni a vedeni k tomu, aby se v případě problémů svých či spolužáků obraceli na třídní učitele, metodičku prevence, výchovnou poradkyni, kteréhokoliv pracovníka školy, případně využívali schránky důvěry. Mají zajištěnou naprostou důvěrnost a anonymitu při řešení problému.

Učitelé ve své práci trvale usilují o vytvoření bezpečného prostředí pro všechny žáky tímto způsobem:

- vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,
- kladou důraz na spolupráci mezi žáky a jejich vzájemné respektování, seznamují žáky s právními normami, kladou doraz na právní odpovědnost jedince,
- věnují zvýšenou pozornost žákům, kteří se jeví jako vhodné objekty k šikanování,
- věnují zvýšenou pozornost místům, kde může docházet k šikaně,
- v případě podezření na šikanu ihned problém řeší podle krizového plánu,
- seznámí se s charakteristikou a projevy šikanování, zajistí dodržování školního řádu, kde jsou stanovena pravidla chování,
- mají-li podezření na šikanování, informují okamžitě třídního učitele a metodičku prevence.

Třídní učitelé:

- pracují na vytváření dobrých vztahů v kolektivu třídy
- monitorují vztahy v třídním kolektivu,
- snaží se šikaně předcházet výběrem vhodných programů a aktivit pro třídní kolektiv,
- informují rodiče o podezření na šikanování,
- věnují pozornost těmto jevům na pravidelných třídnických hodinách.

Stadia šikany

První stádium: zrod ostrakismu

Jedná se o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře, není respektován. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace může být první podobou šikanování, je zde riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu drobná fyzická agrese.

Třetí stádium (klíčový moment): vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, "úderné jádro, které začne spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V

počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování, tedy ti nejslabší.

Čtvrté stádium: většina přijímá normy

Normy agresorů uplatňuje většina kolektivu a stanou se nepsaným zákonem. V této době se jim málokdo dokáže postavit. I mírní a ukáznění žáci se pod vlivem vůdců začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka.

Páté stádium: totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Krizový plán školy:

1. zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stadia šikanování a rámcový program pro řešení zárodečného stadia šikanování.
2. zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc zvenku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.
3. krizový plán eliminuje nebo minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde.

Při vyšetřování a řešení šikany spolupracuje realizační tým zpravidla ve složení školní metodik prevence a výchovný poradce, příp. třídní učitel a ředitel školy, dle potřeby spolupracují ostatní pedagogičtí pracovníci a rodiče.

Po informaci o podezření na šikanování zahájí okamžitě vyšetřování šikany a informují zákonné zástupce žáka - § 21 zákona č.561/2004 Sb. (školského zákona).

O vyšetřených skutečnostech provede školní metodik prevence zápis.

O výsledcích vyšetřování a řešení šikany jsou vždy informováni zákonní zástupci žáka a to i v případě, že se šikanování neprokáže.

V případě zjištění šikany a dle její závažnosti řeší vedení školy a pedagogická rada potrestání agresorů a případný další postup ve spolupráci s odbornými institucemi.

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených. Proto je nutné vhodně projednat ve třídě.

I. Postup při zjištění počátečních stádií šikanování.

V tomto případě řeší škola problém sama. Třídní učitel soustavně monitoruje společně s ostatními učiteli chování žáků. Každý z vyučujících, který má podezření na nezdravé vztahy v třídním kolektivu či na šikanování, je povinen tuto záležitost neprodleně sdělit třídnímu učiteli. Nezdravé vztahy v třídním kolektivu řeší třídní učitel spolu s třídou na třídnických hodinách, v případě potřeby požádá o pomoc metodičku prevence. V případě podezření na šikanu řeší věc třídní učitel s metodičkou prevence a o případu je informován ředitel školy.

Postup řešení:

1. Rozhovor s těmi, kdo na šikanu upozornili.
2. Vyhledání svědků a rozhovor s nimi.
3. Rozhovor s obětí, případné zajištění její ochrany. Je potřeba zjistit – kde a kdy k šikaně dochází, jakou formou, jak dlouho situace trvá, proč oběti ubližovali, přesně určit agresory.
4. Rozhovory s jednotlivými agresory, i konfrontace mezi nimi.
5. Individuální schůzky s rodiči. Rodiče oběti informovat o řešení situace, závěrech a trestech pro viníky (třídní učitel, metodička prevence). Rodiče agresorů informovat o řešení situace, závěrech a trestech pro viníky, případně doporučit vyšetření dětí (PPP, SVP). Toto jednání probíhá za účasti výchovné komise (zástupce vedení školy, třídní učitel, metodička prevence, popř. výchovný poradce) a je z něj napsán zápis, který rodiče podepíší. Tresty jsou udělovány v souladu se školním řádem: napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížená známka z chování. Po dořešení případu:
  1. Proběhne ve třídě třídnická hodina za přítomnosti třídního učitele a metodičky prevence, kde jsou žáci seznámeni se situací a přijatými opatřeními.
  2. V případě nutnosti je svolána mimořádná třídní schůzka, kde jsou se situací a jejím řešením seznámeni rodiče žáků.

3. S celou situací a jejím řešením jsou seznámeni všichni vyučující. Třídní učitelé ostatních tříd využijí toto téma k diskusi při třídnických hodinách.

II. Postup při řešení případů pokročilé šikany

V tomto případě řeší škola problém spolu se specializovanými institucemi a Policií ČR.

Postup řešení:

1. Okamžitá ochrana oběti – zamezení styku s agresory, případně poskytnutí lékařského ošetření.
2. Jasná a rychlá domluva učitelů na spolupráci a postupu vyšetřování, podání informace rodičům oběti.
3. Zabránění křivé výpovědi agresorů.
4. Nahlášení případu Policii ČR. Vyšetřování je prováděno v souladu s Policií ČR.
5. Škola spolupracuje s PPP – pomoc oběti, SVP a OSPOD.
6. Individuální schůzky s rodiči (pravidla viz. I.)

Ředitel školy může využít další opatření: Doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP. Podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním do diagnostického ústavu. Po dořešení případu platí stejná pravidla jako v I. Při celém vyšetřování a následných krocích musí mít všichni zúčastnění na mysli ochranu oběti (nesdělují informace, které by mohly oběť šikany dále poškodit).

Výchovná opatření

Škola bude dále pracovat s agresorem (jak on vidí své chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkuje péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků - klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů (zajistí výchovný poradce nebo metodik prevence ve spolupráci s třídním učitelem).

Pro potrestání agresorů jsou stanovena následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele
- Snížení známky z chování

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

V mimořádných případech použije škola tato další opatření a postup:

- Ředitel školy doporučí rodičům ve spolupráci a na základě doporučení SVP dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu.

- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Spolupráce s rodiči

Pokud mají zákonní zástupci podezření na šikanování, informují třídního učitele nebo dalšího pedagogického pracovníka. Odborné vyšetření záležitosti provádí zpravidla školní metodik prevence ve spolupráci s třídním učitelem.

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování:

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- zašpiněný nebo poškozený oděv
- stále postrádá nějaké své věci
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věc nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedokáže uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- posměšně poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou zranitelný.
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášená nepřátelským až

nenávisným nebo pohrdavým tónem

- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo na něj platil

- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje

- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů, k spoluúčasti na nich

- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí

- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Doporučení rodičům, aby si všímali zejména těchto možných příznaků šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi

- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.

- dítě není zváno na návštěvy k jiným dětem

- nechutí jít ráno do školy (zvláště, když dřív mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach, často odmítá snídat

- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem

- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu)

- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu

- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně

- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.

- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze

- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí

- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům

- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)

- dítě se vyhýbá docházce do školy

- dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku

Prevence proti šikanování

Základem prevence šikanování a násilí ve škole je vzdělávací program školy, který podporuje pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky (a mezi žáky a učiteli)

usiluje o vytváření bezpečného prostředí školy, především kapitola Klíčové kompetence a kapitola Osobnostní a sociální výchova a Výchova demokratického občana.

Dále pak:

- primární prevence sociálně patologických jevů ve škole, která je dána preventivním programem školy na školní rok
- primární prevence včetně šikanování a kyberšikany ve výuce jednotlivých předmětů a v třídnických hodinách
- primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování
- společné aktivity žáků různého věku podporované učiteli – např. forma patronátu žáků vyšších tříd nad prváčky
- věkově smíšené skupiny při oslavě Dne Země
- adaptační kurzy, společné výlety a akce třídy (např. příprava adventního jarmarku
- vzdělávání pedagogických pracovníků v systému dalšího vzdělávání v oblasti problematiky prevence, vytváření dobrých vztahů, v podpoře a upevňování zdravých třídních norem žáků jako prevenci k šikanování.
- vzdělávání školního metodika prevence v oblasti problematiky šikanování dle vyhl. č.72/2005 sb. nebo v rámci bezplatné nabídky dalšího vzdělávání
- informování pedagogických pracovníků o problematice prevence v rámci pedagogických porad
- zapojení všech zaměstnanců školy v oblasti prevence proti šikaně dle jejich kompetencí a pracovní náplně. Ředitel školy zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky na vytipovaných rizikových místech školy.
- školní řád a jeho dodržování. Zákaz chování mající charakter šikanování a opatření, která se váží k tomuto závažnému porušení školního řádu. Pravidla používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů během vyučování, o přestávkách v prostoru školy.)
- aktivní spolupráce s rodiči na ochraně žáků před šikanou. Seznámení rodičů na třídních schůzkách, webové stránky či informativní leták.
- spolupráce se specializovanými institucemi, PPP, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, pediatry, psychology, psychiatry i dalšími odborníky lékařských i nelékařských profesí.
- spolupráce s OSPOD, Policií ČR

Školní metodik prevence informuje o krizové telefonní lince k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče bezplatnou nonstop telefonickou službu dostupnou na lince 116 000.

Kyberšikana

Kyberšikanou rozumíme zneužití ICT technologií, především mobilních telefonů a internetu.

Rozlišujeme různé formy kyberšikany: Ponižování, nadávání, urážení, vyhrožování a zastrašování, očerňování, publikování ponižujících videozáznamů, audiozáznamů, fotografií – vše v on-line prostředí, krádeže identity, ztrapňování pomocí falešných profilů, zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit, vyloučení z virtuální komunity, specifické formy kyberšikany spojené s hraním PC her.

kyberstalking - jedná se o opakované obtěžování adresáta

kybergrooming - jde o snahu vzbudit důvěru a přinutit k osobnímu setkání

flaming - jedná se o urážlivé a zesměšňující napadání oběti

sexting - jedná se o zasílání textů a obrázků, videí se sexuální tematikou

phishing – jde o podvodné vylákání hesel a dalších přihlašovacích informací od adresáta, např. otevřením nastraženého mailu od fiktivní banky, apod.

sniffing – jedná se o odposlech komunikace (hrozí i zcizení virtuální identity, vaším jménem může být páchána trestná činnost)

hoax - adresy přátel jsou využívány k spamu...)

hacking – jedná se o nabourávání se do cizího zabezpečeného systému

cracking – jde o odstranění technologické ochrany programu (porušování autorských práv)

skimming – jde o rizika spojená s platební kartou (kartu hlídat, chránit si pin)

Pravidla užívání mobilních telefonů jsou stanovena školním řádem. Pravidla užití školních počítačů stanovuje řád učebny PC.

Postup při kyberšikaně v rámci vyučování:

- a) Zajistit ochranu oběti (kontaktovat operátora, zřizovatele web stránek).
- b) Zajistit dostupné důkazy (uložení zpráv, screenshot aktuálních web stránek, fotografie).
- c) Důkladné vyšetření s podporou externího pracovníka (IT, PPP, policie ČR, zákonného zástupce).
- d) Informovat zákonné zástupce oběti i agresora.
- e) Žádat konečný verdikt všech zúčastněných stran.
- f) Kázeňský postih žáka.
- g) Volba vhodných preventivních opatření, práce se třídou, intervenční program.

Postup při kyberšikaně mimo vyučování:

Škola má povinnost se podezřením na kyberšikanu zabývat vždy, když se o něm dozví. Oběti doporučit:

- a) Zachovat klid, ukončit komunikaci.
- b) Uchovat si důkazy.
- c) Blokovat pachatele a obsah, který rozšiřuje.

- d) Oznamit útok dospělým, učiteli, rodiči.
- e) Nebát se vyhledat pomoc specialistů (Policie ČR, obrátit se o pomoc k PPP, E- bezpečí, www.napisnam.cz).
- f) Pokud je kyberšikana součástí šikany, řešit komplexně.
- g) Žádat konečný verdikt všech zúčastněných stran.

Je nutné od samého počátku, kdy se žáci setkávají s internetem, působit na ně preventivně, poukazovat na rizika kyberprostoru, a to přiměřeně věku a zkušenostem žáků.

Musí se opakovaně seznamovat s pravidly pohybu v kyberprostoru, a to i nejen žáci, ale i jejich rodiče musejí být pravidelně informováni o hrozbách a možnostech zneužití internetu (leták, prezentace, odkazy na internetové stránky).

Webové stránky a další odkazy s tematikou školní šikany a kyberšikany

Linka SOS Zlín Telefonní krizová pomoc 577 431 333, 778 400 170

<http://www.ditevohrozeni.cz>

Bezplatná nonstop telefonická služba dostupná na lince 116 000

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí - poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu, rodičovská linka 84011123

Vlachovice, září 2022

Zpracovala Mgr. Jitka Kadlecová